

Zrušení manželství *in favorem fidei*

Historicko-kanonická studie

Jiří Kašný

Pavlovské privilegium a tři papežské konstituce z let 1537,¹ 1571² a 1585³ řeší pastorační obtíže ve chvíli, kdy se v životě lidí dostanou do konfliktu dvě hodnoty, z nichž jednou je setrvání v manželství a druhou život podle nově přijaté křesťanské víry. Pavlovské privilegium a podobně i zmíněné konstituce umožňují zrušit toto první manželství ve prospěch života podle nově přijaté víry a dovolují uzavřít nové kanonické manželství. Ve výchozí situaci jsou tu vždy dva nepokřtění. Podobný konflikt může nastat i za trochu jiných okolností: Ve výchozí situaci se jedná o manželství nepokřtěné a pokřtěné, zpravidla ne-katolické strany, které je už nenapravitelně rozpadlé a toto legitimní, ne-svátočné manželství je překážkou k uzavření nového kanonického manželství. Pro takové případy byl během posledního století formulován a vyhlášen institut „zrušení manželského svazku *in favorem fidei*“.⁴ Jedná se o kanonický institut zrušení legitimních, ne-svátočných manželství rozhodnutím papeže, a to ať už ve prospěch víry nebo pro dobro duší s výhledem na uzavření nového kanonického manželství.⁵ V této historicko-kanonické studii je načrtnut vývoj tohoto institutu během dvacátého století se zvláštním ohledem na normy, které byly vyhlášeny v letech 1934 a 1973. Nejnověji vyhlášené a v současné době platné normy z roku 2001 jsou na konci studie zmíněny pouze stručně. Zaslouží si totiž samostatnou studii.

¹ PAVEL III., konstituce *Altitudo divini consilii* (1. června 1537), in Henricus DENZINGER, *Enchiridion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, ed. Adolfus Schönmetzer, Freiburg im Breisgau: Herder, 1967, č. 1497 [= DS].

² PIUS V., konstituce *Romani Pontificis* (2. srpna 1571), in DS, č. 1983.

³ ŘEHOŘ XIII., konstituce *Populis ac nationibus* (25. ledna 1585), in DS, č. 1988.

⁴ Poprvé byl tento institut vyhlášen v roce 1934, in S. C. S. OFFICIUM, *Instructio 1 maii 1934: Normae pro conficiendo processu in casibus solutionis vinculi matrimonialis in favorem fidei per Summi Pontificis auctoritatem*. Text byl nejprve zaslán přímo místním ordinářům a až později byl publikován v *Leges Ecclesiae post Codicem iuris canonici editae*, ed. Xaverius Ochoa, sv. 2, Roma: Commentarium pro religiosis, 1969, sl. 3354–3355.

⁵ Srov. PIUS XII., „Allocutio ad S. R. Rotam“ (3. října 1941), *Acta Apostolicae Sedis* [= AAS] 33 (1941): 424–426: „Matrimonio rato e consumato e per diritto divino indissolubile, ... non può essere sciolto da nessuna potestà umana mentre gli altri matrimoni, ... dati certi necessari presupposti possono essere sciolti, oltre che in forza del privilegio Paolino, dal Romano Pontefice in virtù della sua potestà ministeriale. ... In ogni caso, la norma suprema, secondo la quale il Romano Pontefice fa uso della sua potestà vicaria di sciogliere matrimoni, è quella che già in principio abbiamo additato come la regola dell'esercizio del potere giudiziario nella Chiesa, vale a dire la salus animarum, per il cui conseguimento così il bene comune della società religiosa, e in generale dell'umano consorzio, come il bene dei singoli trovano la dovuta e proposita considerazione.“

1. PŘÍPADY PŘED VYHLÁŠENÍM KODEXU KANONICKÉHO PRÁVA V ROCE 1917

Případy zrušení legitimních, ne-svátostných manželství papežskou dispensí jsou známé už v 18. a 19. století. Gasparri zmiňuje dva případy – jeden zvaný *Causa Florentina* z let 1727–1728 a dispens Lva XIII. z roku 1894. V obou případech se jednalo o manželství, která uzavřeli muž a žena židovského náboženství. Obě manželství nenávratně ztroskotala a manželé se rozešli. Když však později chtěli uzavřít kanonické manželství, nebylo možné použít pavlovské privilegium, protože mezitím oba, muž i žena, přijali nezávisle na sobě katolickou víru. V obou případech však bylo prokázáno, že ti dva, kteří se rozešli a později přijali křest, po přijetí křtu už spolu nežili jako manželé. V obou případech na dotaz, jak vyřešit tuto situaci, obdrželi od Apoštolského stolce odpověď, aby si podali žádost o dispens přímo od papeže.⁶ V prvním případě není znám reskript Apoštolského stolce. Gasparri však z pozdějšího křestního potvrzení ženy vyvozuje, že dotyčná žena obdržela dispens k uzavření druhého manželství. V druhém případě byla dispens udělena. Ani v jednom z případů však není jednoznačné, že šlo o zrušení manželství ve prospěch víry v dnešním slova smyslu. V obou případech zrušení prvního legitimního, ale nesvátostného manželství, mohlo mít své zdůvodnění také ve faktu, že po křtu obou manželů šlo o manželství *ratum*, které se však nikdy nestalo *consummatum*, a tudíž nenabývalo definitivní nerozlučitelnosti, která je spjata až se svátostným a dokonaným manželstvím (*matrimonium ratum et consummatum*).⁷

2. NOVÁ SITUACE PO VYHLÁŠENÍ KODEXU KANONICKÉHO PRÁVA V ROCE 1917

Brzy po vyhlášení kodexu kanonického práva v roce 1917 začaly přicházet k Apoštolskému stolci žádosti o zrušení manželství, ve kterých byla jedna strana nepokřtěná a druhá strana byla pokřtěná mimo katolickou církev. Žádosti byly motivované ve prospěch víry buď nepokřtěné strany, která chtěla přijmout křest v katolické církvi, nebo pokřtěné nekatolické strany, která chtěla vstoupit do katolické církve a uzavřít nové manželství, v němž by mohla žít podle katolické víry. To, že se tyto žádosti o zrušení manželství začaly objevovat právě v té době, souviselo se změnami v oblasti manželského kanonického práva. Před vyhlášením kodexu 1917, přesněji před nabytím jeho právní účinnosti,⁸ kanonické právo vztahovalo překážku *disparitas cultus* na všechny pokřtěné.⁹ Z toho vyplývalo, že pokud pokřtěný nekatolík uzavřel manželství s nepokřtěným bez dispense (a to bylo obvyklé), bylo toto manželství z hlediska kanonického práva považováno za neplatné. Pokud

⁶ Petrus Card. GASPARRI, „De solutione matrimonii legitimi auctoritate Sanctae Sedis quando salus animarum id exigit et absit scandalum,“ *Tractatus canonicus de matrimonio*, sv. 2, Città del Vaticano: Typis Polyglottis Vaticanis, 1932, s. 238: „Igitur casus erat similis casui in Florentina et S.C., die 23 maii 1894, reposuit: ‚Supplicandum SS.mo pro gratia dispensationis‘; et SS.mus annuit pro gratia.“

⁷ Srov. Paolo MONETA, „Lo scioglimento del matrimonio in favore della fede secondo la recente Istruzione della S. Sede,“ *Il diritto ecclesiastico* 87 (1976): 232–233.

⁸ *Codex iuris canonici* (CIC 1917) byl vyhlášen na Svatodušní svátky 27. května 1917 a nabyl účinnosti o rok později rovněž na slavnost Seslání Ducha svatého 19. května 1918.

⁹ Srov. Stephanus SIPOS, *Enchiridion Iuris Canonici*, Roma: Herder, 1954, s. 473.

takové manželství skončilo rozvodem a některá ze stran si později chtěla vzít katolíka, stačilo dřívější manželství vyhlásit za neplatné kvůli nedispensované překážce *disparitas cultus*. Avšak podle kodexu 1917 se překážka *disparitas cultus* vztahovala už pouze na manželství katolíka s nepokřtěným. Manželství pokřtěného nekatolíka s nepokřtěným už nebylo vázáno touto překážkou, z hlediska kanonického práva bylo respektováno jako platné manželství a v případě rozvodu obě strany z tohoto manželství nebyly způsobilé uzavřít manželství s katolíkem kvůli překážce předcházejícího manželství.¹⁰ Toto byl tedy historicko-kanonický kontext, ve kterém se začaly u Apoštolského stolce objevovat žádosti o zrušení legálních, ale nesváto-
stných manželství, ve kterých byla jedna strana nepokřtěná a druhá pokřtěná mimo katolickou církev.

3. ZRUŠENÍ MANŽELSTVÍ POKŘTĚNÉHO NEKATOLÍKA S NEPOKŘTĚNÝM

V této situaci v roce 1920 papež zrušil manželství ve prospěch víry jednoho nově pokřtěného muže z Belgického Konga a dovolil mu uzavřít kanonické a svátostné manželství, i když bylo známo, že tento muž ještě dříve, než byl pokřtěn, byl ženat a později se rozvedl se svou první ženou, která byla v době sňatku pokřtěná.¹¹

Lépe dokumentované jsou dva případy z roku 1924. Pouhých sedm let po vyhlášení kodexu papež Pius XI. zrušil manželství nepokřtěného s pokřtěnou nekatoličkou za těchto okolností: Elisabeth Bukowiczová (nar. 1896), pokřtěná a vychovaná v nekatolickém náboženství, se vdala na úřadě roku 1919 za Karla Bukowicze, který byl židovského náboženství. Toto manželství ztroskotalo a bylo civilně rozvedeno. Žena se později obrátila ke katolickému náboženství, chtěla se vdát za katolíka, a proto žádala církevní soud, zda může žádat o prohlášení neplatnosti svého prvního manželství kvůli překážce *disparitas cultus*, protože se jednalo o manželství s nepokřtěným mužem, nebo zda smí použít pavlovské privilegium, aby mohla uzavřít nové manželství. Zatímco před vyhlášením kodexu by bylo možné žádat o vyhlášení neplatnosti manželství kvůli překážce *disparitas cultus*, po vyhlášení kodexu už se tato překážka nevztahovala na manželství pokřtěné nekatolické strany a nepokřtěné strany.¹² Co by se týkalo druhé možnosti zrušení prvního manželství ve prospěch víry na základě pavlovského privilegia, kodex kanonického práva z roku 1917 výslovně stanovil, že pavlovské privilegium nesmí být použito pro zrušení manželství, které bylo uzavřeno mezi dvěma stranami, z nichž jedna byla pokřtěná.¹³ Přesto tato žádost byla předložena Apoštolskému stolci a papež Pius XI. rozhodl o zrušení prvního manželství *in favorem fidei* a dovolil ženě uzavřít nové manželství s katolíkem.¹⁴

¹⁰ CIC 1917, kánon (k.) 1069.1.

¹¹ O tomto málo dokumentovaném případě se zmiňuje Antonio SILVESTRELLI, „Scioglimento di matrimonio in favorem Fidei,” in *I procedimenti speciali nel diritto canonico: Studi giuridici XXVII*, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1992, s. 183.

¹² CIC 1917, k. 1070.1.

¹³ CIC 1917, k. 1120.2.

¹⁴ Srov. „De privilegio Fidei. Solutio ex S.C.S. OFFICII, 2 apr. 1924,” *Periodica* 21 (1932): 170–171: S. Off. respondit: „Perpensis omnibus casus adiunctis, mulierem admitti posse ad novum matrimonium cum viro catholico contrahendum.” Případ předložil A. kardinál Bertram, biskup z Wrocławu.

Ze stejné doby je dokumentovaný další případ, tzv. *Helena Case*: 30. září 1919 si nepokřtěný muž vzal před anglikánským duchovním ženu pokřtěnou v anglikánské církvi bez dispense od překážky *disparitas cultus*. 4. listopadu 1920 toto manželství skončilo civilním rozvodem a žena se vdala podruhé. Později se muž rozhodl pro křest v katolické církvi a chtěl uzavřít kanonické manželství s křesťankou – katoličkou a v roce 1924 žádal Apoštolský stolec o dispens od překážky „*super vinculo naturali primí matrimonii*“. Dostal následující pozitivní odpověď: „*Consulendum Ss.mo, pro gratia dissolutionis vinculi naturalis primí matrimonii contracti a G.G.M. cum F.E.G. in favorem fidei.*“¹⁵ Toto rozhodnutí korespondovalo s přesvědčením většiny teologů a kanonistů té doby, že totiž papež¹⁶ má moc zrušit legitimní, přirozené manželství z vážného důvodu, v tomto případě ve prospěch víry.¹⁷

4. INSTRUKCE A NORMY Z ROKU 1934

Žádosti o zrušení manželství přibývalo do té míry,¹⁸ že v roce 1934 Kongregace posvátného oficia vyhlásila Instrukci,¹⁹ ve které bylo stanoveno, jak se mají na úrovni místních církví podobné žádosti zvažovat a případně předkládat Apoštolskému stolci. Instrukce byla zaslána místním ordinářům po celém světě, jelikož se jich tyto případy týkaly, nebyla však publikována v oficiálním věstníku Apoštolského stolce *Acta Apostolicae Sedis*²⁰ kvůli obavám, aby nevznikl dojem, že církev začíná podporovat rozvody. Text Instrukce nebyl nejprve zveřejněn ani v odborném tisku. Ještě v roce 1966 Javier Ochoa psal, že Instrukce nesmí být publikována.²¹ Instrukce byla nakonec publikována v roce 1969.²² K této Instrukci jsou připojeny normy a dohromady tvoří

¹⁵ S. C. S. OFFICIUM, „*Decretum Dissolutio vinculi naturalis in favorem fidei*,“ 5. listopadu 1924, *Periodica* 14 (1925): 19–20. Také v *Canon Law Digest*, sv. 1, s. 553–554, a *Leges Ecclesiae*, sv. 2, sl. 679–689. Tento případ z roku 1924 je znám pod jménem *Helena Case* podle místa svého původu z diecéze Helena, Montana v USA.

¹⁶ Srov. rovněž vyjádření papeže, in Pius XI., encyklika *Casti connubii* (31. prosince 1930), *AAS* 22 (1930): 552: „*Quod si exceptioni, etsi rarissimae, haec firmitas obnoxia videatur, ut in quibusdam coniugiis naturalibus solum inter infideles initis vel, si inter christifideles, ratis illis quidem sed nondum consummatis, ea exceptio non ex hominum voluntate pendet, neque potestatis cuiuslibet mere humanae, sed ex iure divino, cuius una custos atque interpres est Ecclesia Christi.*“

¹⁷ Srov. Francis DONNELLY, „*The Helena Decision of 1924*,“ *The Jurist* 36 (1976): 449.

¹⁸ O rostoucím počtu případů nejsou k dispozici přesná čísla. Gasparri, který v tomto ohledu jistě měl dobré znalosti, ve své studii z roku 1932 píše: „...qui praxim noscunt S. C. S. Officiu bene sciunt S.C., facto verbo cum Ss.mo, huiusmodi dispensationes et praeteritis temporibus et nostris quoque diebus non raro concessisse et concedere.“ Petrus CARD. GASPARRI, *Tractatus canonicus de matrimonio*, sv. 2, Città del Vaticano: Typis Polyglottis Vaticanis, 1932, s. 238.

¹⁹ S. C. S. OFFICIUM, *Instructio 1 maii 1934: Normae pro conficiendo processu in casibus solutionis vinculi matrimonialis in favorem fidei per Summi Pontificis auctoritatem*, latinský text byl publikován až v roce 1969 v *Leges Ecclesiae*, sv. 2, sl. 3354–3355. Antonio SILVESTRELLI se zmiňuje, že tato Instrukce byla ještě v červnu 1939 mírně revidována, ale nevysvětluje v čem tato revize spočívala a ani neuvádí žádný pramen k tomuto svému tvrzení. Srov. Antonio SILVESTRELLI, „*Scioglimento di matrimonio in favorem Fidei*,“ in *I procedimenti speciali nel diritto canonico: Studi giuridici XXVII*, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1992, s. 183.

²⁰ *Acta Apostolicae Sedis* (AAS) je úřední věstník, ve kterém Apoštolský stolec vyhláší obecné zákony církve, pokud ve zvláštním případě není stanoven jiný způsob vyhlášení. Srov. *CIC* 1917, k. 9.

²¹ Srov. *Leges Ecclesiae*, sv. 1, sl. 1535.

²² Srov. *Leges Ecclesiae*, sv. 2, sl. 3354–3355.

jeden celek, který obsahuje substanciální a procesní část. Celý text je tvořen 18 články. První články vymezují kompetence. Rozhodnutí o zrušení manželství dvou nekatolíků, z nichž aspoň jeden je nepokřtěný, je výlučně v pravomoci papeže.²³ Formální vyřizování jednotlivých případů u Apoštolského stolce je v kompetenci Kongregace posvátného officia. Na místní úrovni je odpovědný za přípravu a odeslání žádosti místní ordinář.²⁴ Žádost je možné podat pouze při splnění následujících podmínek: Bezpodmínečně je třeba (*duplex est essentialis conditio sine qua non*) prostřednictvím formálního řízení ověřit, že alespoň jeden z manželů nebyl pokřtěný po celou dobu manželství a v případě, že nepokřtěný manžel přijal po svatbě křest, po jeho křtu toto manželství nebylo dokonané. K dovolenosti (*ad liceitatem*) je třeba dále získat morální jistotu, že manželství není možné obnovit a že případným zrušením tohoto manželství nevznikne mezi lidmi pohoršení.²⁵ Z takto formulovaných podmínek vyplývá, že jediné svátostné a dovršené manželství nemůže být zrušeno na základě této dispense.

5. NÁZEV – PRIVILEGIUM PETRINUM?

Instrukce a normy ustanovily nový kanonický institut, pro který ovšem nenabídly žádný krátký a výstižný název. Tento institut řeší podobnou problematiku jako pavlovské privilegium. Jak u pavlovského privilegia, tak u tohoto nového institutu jde o zrušení nesvátostného manželství ve prospěch života podle víry u nově pokřtěného dospělého. Zatímco u pavlovského privilegia se autorita ke zrušení manželství odvozuje od Pavlovy rady z prvního listu Korintským, studovaná Instrukce a normy stanoví, že autoritu ke zrušení nesvátostného manželství podle této Instrukce má výhradně papež. Zdá se, že kvůli této podobnosti a rozdílu se zrušení nesvátostného manželství ve prospěch víry rozhodnutím papeže začalo neoficiálně, ale krátce a přiléhavě označovat jako *privilegium petrinum*.²⁶ Nakolik je možné dohledat, poprvé použil termín *privilegium petrinum* Francesco Hürth SJ ve svých poznámkách k přednáškám na Gregoriánské univerzitě v Římě v roce 1946. O deset let později použil tento termín v odborném časopise *Periodica* vydávaném na Papežské gregoriánské univerzitě v Římě ve studii „Notae quaedam ad privilegium petrinum“.²⁷ Tento termín je totiž krátký, výstižný a skrývá v sobě vyjádření podobnosti i odlišnosti se starším a známějším pavlovským privilegiem.²⁸ Oficiálně

²³ Robertus RUBIATMOKO, *Competenza della Chiesa nello scioglimento del vincolo del matrimonio non sacramentale*, Roma: Editrice Pontificia Università Gregoriana, 1998, s. 201–211, a Jiří SVOBODA, „Moc řádná – zástupná ve vztahu k nerozlučitelnosti manželství,“ *Revue církevního práva* 18 (2001): 7–23.

²⁴ S. C. S. OFFICIUM, *Instructio 1 maii* 1934, art. 1, 2 a 4.

²⁵ Tamtéž, art. 3 § 1, 2, 3.

²⁶ Na tuto analogii se upozorňuje v Kenneth HIMES – James CORIDEN, „The Indissolubility of Marriage: Reasons to Reconsider,“ *Theological Studies* 65 (2004): 475.

²⁷ Franciscus HÜRTH, „Notae quaedam ad privilegium petrinum,“ *Periodica* 45 (1956): 3–22, 371–391.

²⁸ Srov. Laurence WRENN, *Procedures*, Washington, D. C.: Canon Law Society of America, 1987, s. 174–175.

toto pojmenování nebylo přijato a ani v odborné literatuře se běžně nepoužívá.²⁹ V běžné mluvě se však toto byť nepřesné pojmenování vyskytuje dodnes.³⁰

6. DALŠÍ PŘÍPADY ZRUŠENÍ LEGITIMNÍCH, NE-SVÁTOSTNÝCH MANŽELSTVÍ

Postupně se začaly objevovat další podobné případy, kdy podle této instrukce byly připraveny žádosti o zrušení legitimních, ale nesvátostných manželství za účelem uzavření nového kanonického manželství.

V roce 1947 byla přijata žádost o zrušení manželství, které bylo uzavřeno s dispensí od překážky *disparitas cultus* mezi katolíkem a nepokřtěnou ženou. Toto manželství se rozpadlo a žena se později obrátila ke katolické víře a chtěla se provdat za katolíka.³¹

V padesátých letech se objevily případy, ve kterých jako podmínka ke zrušení manželství už nebylo nutně vyžadováno obrácení ke katolické víře a křest strany, která žádala o zrušení manželství. Bylo zrušeno nesvátostné manželství, aby pokřtěný nekatolík z tohoto svazku, i když se sám nestal katolíkem, mohl uzavřít manželství s katolíkem.³² Podobně bylo zrušeno manželství nepokřtěného muže s pokřtěnou nekatoličkou, aby muž, který sice nezamýšlel přijmout křest, mohl uzavřít kanonické manželství s katoličkou pochopitelně s dispensí od překážky *disparitas cultus*.³³

Dalšími v řadě těchto případů byly žádosti o zrušení manželství dvou nepokřtěných, aby jeden z nich, i když neměl v úmyslu přijmout víru a křest, mohl uzavřít kanonické manželství s katolickou stranou po obdržení dispense od překážky *disparitas cultus*. Jednalo se zpravidla o situace, ve kterých dotýčný nepokřtěný už uzavřel na úřadě toto druhé manželství s katolíkem a chtěl dát jejich manželství i kanonickou platnost.³⁴ Ještě v roce 1972 během příprav kánonů nového kodexu

²⁹ Mezi těmi, kdo tento termín odmítají, jsou např. Urbanus NAVARRETE, „De termino ‚Privilegium petrinum‘ non adhibendo“, *Periodica* 53 (1964): 336, nověji pak Henri GRENIER, „Can We Still Speak of the Petrine Privilege?“ *The Jurist* 39 (1979): 158–162. Na druhou stranu v roce 1976 vydal v Německu Albert HOPFENBECK monografii, kde používá zmíněný termín přímo v názvu knihy: *Privilegium Petrinum: Eine rechtssprachliche und rechtsbegriffliche Untersuchung* (St. Ottilien: EOS Verlag, 1976).

³⁰ Srov. např. Jiří SVOBODA, „Aplikace privilegia sv. Pavla podle kán. 1143–1148 CIC a kán. 854–856 CCEO“, *Revue církevního práva* 24 (2003): 8.

³¹ Srov. Antonio ABATE, *Lo scioglimento del vincolo coniugale nella giurisprudenza ecclesiastica*, Napoli: M. D'Auria, 1972, s. 104. V podobném, ale opačném případě, kdy pokřtěný uzavřel kanonické manželství s nepokřtěnou s dispensí, toto manželství se rozpadlo a pokřtěný žádal o zrušení tohoto manželství, aby mohl uzavřít další kanonické manželství, Kongregace posvátného officia vyjádřila mínění, že není dovoleno zrušit první manželství a uzavřít druhé. Srov. odpověď Kongregace posvátného officia biskupovi v Cochínu (Indie), Qu. et Resp. 4, 1. srpna 1759, in *DS*, č. 2584–2585, a instrukce Kongregace posvátného officia apoštolskému vikáři v Siamu, 4. července 1855, in *DS*, č. 2817–2820.

³² Např. KONGREGACE POSVÁTNÉHO OFFICIA, 1959 (přesnější datum neuvedeno), in *Canon Law Digest*, sv. 5, s. 540–541.

³³ Srov. KONGREGACE POSVÁTNÉHO OFFICIA (3. srpna 1959), in *Canon Law Digest*, sv. 5, s. 542–544. Pius XII. vysvětloval, že zrušení manželství není třeba chápat úzce a pouze v souvislosti s prospěchem víry žadatele, ale je možné vidět smysl takového zrušení manželství širěji. Srov. PIUS XII., „Allocutio ad S. R. Rotam“, s. 425–426: „La norma suprema, secondo la quale il Romano Pontefice fa uso della sua potestà vicaria di sciogliere matrimoni, è ... la *salus animarum*, per il cui conseguimento così il bene comune della società religiosa, e in generale dell'umano consorzio, come il bene dei singoli trovano la dovuta e proporzionata considerazione.“

³⁴ Srov. Antonio ABATE, „De dissolutione matrimonii non baptizatorum utroque coniuge in infidelitate manente“, *Periodica* 67 (1978): 120.

Apoštolský stolec takové žádosti ani nepřijímal k projednání,³⁵ jelikož nebyla splněna podmínka u žadatele o zrušení manželství, totiž aby se žadatel obrátil na katolickou víru. Po vydání instrukce *Ut notum est*³⁶ se však praxe Apoštolského stolce změnila a tyto žádosti začaly být vyřizovány ve prospěch víry třetí strany.³⁷ Jednou otázkou v takových případech bylo, zda má papež autoritu nad manželstvím dvou nepokřtěných a smí zrušit takové manželství.³⁸ Druhou otázkou v těchto případech byla okolnost, že se nejedná o zrušení prvního manželství ani tak ve prospěch víry žadatele, vždyť ten zůstává nevěřící, ale jde o zrušení manželství ve prospěch víry – třetí – katolické strany, aby mohla uzavřít kanonické manželství.³⁹ Jde spíše než o zrušení manželství ve prospěch víry žadatele o zrušení manželství pro dobro duší, resp. jedná se o to, aby manželství, ve kterém jeden z manželů je katolík, mohlo být kanonicky uzavřeno, a tím toto řešení bere ohled na dobro všech členů rodiny.⁴⁰

Všechny tyto případy mají podobnou výchozí situaci a podobný cíl. Výchozí situací je vždy žádost o zrušení legitimních, ale nesvátoštných manželství. Může se jednat o manželství dvou nepokřtěných nebo o manželství nepokřtěné a pokřtěné strany, bez ohledu na to, zda pokřtěná strana je nebo není ve společenství katolické církve. Cílem je uzavření nového kanonického manželství, ať už svátoštného nebo nesvátoštného, které by bylo uzavřeno s dispensí od překážky *disparitas cultus*. Přesně vzato však nemusí být nezbytně cílem *favor fidei* žadatele o zrušení manželství, ale v širším slova smyslu *favor salutis animarum*, neboli dobro těch, kteří chtějí žít v novém kanonickém manželství.⁴¹ Není tedy nezbytně nutné, aby žadatel o zrušení manželství byl ten, kdo se obrací k víře a přijímá křest, a manželství tak bylo zrušeno ve prospěch jeho víry. Cílem může být zrušení manželství ve prospěch víry

³⁵ Tento postoj potvrzuje na zasedání pracovní skupiny „De matrimonio“ 6. listopadu 1972 relátor skupiny Peter HUIZING v Coetus studiorum „De matrimonio“, *Communicationes* 34 (2002): 231.

³⁶ Tato Instrukce byla vyhlášena v roce 1973: KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, *instructio et normae Ut notum est* (6. prosince 1973), in *Enchiridion Vaticanum 4: Documenti Ufficiali della Santa Sede 1971–1973*, Bologna: Edizioni Dehoniane, 1978, s. 1786–1799.

³⁷ Na konkrétním případě je možné dokumentovat tuto změnu v postoji Apoštolského stolce: Tento případ byl nejprve v roce 1972 vyřízen odmítavě. Srov. Kongregace pro nauku víry, odpověď 29. března 1972, in *Leges Ecclesiae*, sv. 5, sl. 6410. Tentýž případ byl později podán znovu a v roce 1974 přišlo kladné rozhodnutí a toto manželství dvou nepokřtěných bylo zrušeno, aby s dispensí od překážky *disparitas cultus* mohl žadatel o zrušení manželství uzavřít nové manželství s katolickou stranou. Srov. KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, odpověď 26. dubna 1974, in *Leges Ecclesiae*, sv. 5, sl. 6795.

³⁸ Srov. William WOESTMAN, *Special Marriage Cases*, Ottawa: Saint Paul University, 1994, s. 55–56.

³⁹ Jozef Tomko argumentuje, že i v tomto případě se jedná o zrušení nesvátoštného manželství, které má umožnit uzavření sice znovu nesvátoštného, ale kanonického manželství, a je tudíž ve prospěch víry třetí strany. Jozef TOMKO, „De dissolutione matrimonii in favorem fidei eiusque fundamento theologico“, *Periodica* 64 (1975): 139. Podobně vysvětluje také Luigi CHIAPPETTA, *Il matrimonio nella nuova legislazione canonica e concordataria*, Roma: Edizioni Dehoniane, 1990, s. 379–381.

⁴⁰ Už v roce 1964 Pavel VI. upozornil Kongregaci pro nauku víry, že důvodem k udělení dispense nemusí být pouze *favor fidei* té strany, která žádá o zrušení manželství, ale také duchovní dobro, které může plynout z udělení dispense druhé straně nebo jejich dětem. Srov. *Canon Law Digest*, sv. 6, s. 648. Marcellinus ZALBA, „Favor fidei an salutis animarum“, *Periodica* 58 (1969): 737–754. „Salutis animarum“ je tradičním teologickým a kanonickým principem, který má nejenom eschatologický, ale i praktický, přítomný rozměr – srov. Peter ERDŐ, „Das ‚Heil der Seelen‘ im Codex Iuris Canonici: Ein öffentlich-rechtliches Prinzip der Interpretation und Rechtsanwendung“, *Archiv für Katholisches Kirchenrecht* 172 (2003): 85–88.

⁴¹ Srov. MONETA, „Lo scioglimento del matrimonio in favore della fede secondo la recente Istruzione della S. Sede“, s. 231.

třetí strany, aby jí bylo umožněno uzavřít kanonické, eventuálně i svátostné manželství a mohla žít podle víry.

7. PUBLICITA OHLEDNĚ INSTRUKCE A UČENÍ O NEROZLUČITELNOSTI MANŽELSTVÍ

Apoštolský stolec byl velmi opatrný ohledně způsobu vyhlášení jak procesních norem, podle kterých se připravovaly žádosti o zrušení manželství ve prospěch víry, tak také se zveřejňováním jednotlivých případů, kdy byla dispens udělena. Z toho důvodu nebyla Instrukce z roku 1934 vyhlášena obvyklým způsobem v *Acta Apostolicae Sedis*, ale byla zaslána přímo místním ordinářům po celém světě. Podobně jednotlivé reskripty s rozhodnutími o zrušení manželství neměly být zveřejňovány, aby nezpůsobily pohoršení mezi lidmi a aby nevzbudily dojem, že katolická církev už dovoluje rozvody, byť jen ve výjimečných případech.

Ke konci Druhého vatikánského koncilu se diskutovalo o pastoračních problémech rozpadlých manželství a možnostech uzavření druhého manželství. Pozornost vzbudil svým vystoupením Melchitský patriarchální vikář z Egypta, Elia Zoghby, který argumentoval pro zvážení konsekvencí ohledně nerozlučitelnosti svátostného a dokonaného manželství a využití nepřerušené tradice východních křesťanů, a to zvláště v jednotlivých případech nespravedlivě opuštěných věřících manželů nebo manželek.⁴² Tato debata pokračovala i po ukončení koncilu, a to i v oblasti zrušení manželství ve prospěch víry. Někteří autoři zvažovali možnosti a hledali řešení právě v oblasti rozšíření pravomoci papeže v rámci zrušení manželství pro dobro duší.⁴³ Během těchto diskusí však bylo znovu připomenuto a prohloubeno učení církve o nerozlučitelnosti manželství⁴⁴ a také bylo oficiálně definitivně potvrzeno, že svátostné a dokonané manželství nemůže být zrušeno na základě papežské dispense, protože papež nemá pravomoc změnit božské právo jak přirozené, tak pozitivní, a tedy nemá ani pravomoc zrušit svátostné a dokonané manželství.⁴⁵

⁴² Srov. Elia Zoghby na 138. *Congregatio Generalis* Druhého vatikánského koncilu, 29. září 1965, in *Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Vaticani Secundi*, period. 4, pars 4, Città del Vaticano: Typis Polyglottis Vaticanis, 1977, s. 45–47: „Tempore oecumenici et dialogi, utinam Ecclesia catholica legitimum agnoscat modum illum quo utuntur immemorabiliter Orientales, et utinam haec questio profundis a theologis examinetur quae finem imponere posset anxietati sponsorum innocentium, periculo spirituali gravi expositorum.“

⁴³ Srov. např. Antonio ABATE, *Il matrimonio nella nuova legislazione canonica*, Brescia: Paideia, 1984, s. 250: „Dalle riferite affermazioni pontificie e dal loro, frequente riproporre la stessa dottrina“ si deduce chiaramente che, con le conclusioni teologiche finora raggiunte, la Chiesa si è formata la coscienza di non avere, neppure in forza del potere vicario, la facoltà di sciogliere un matrimonio rato e consumato. Ma non si può dire che questa sia l'ultima sua parola in merito che fissa una posizione irreformabile. Non l'ha mai sancita con un articolo dogmatico. Pertanto non è interdetta in proposito un'ulteriore indagine. E non solo limitatamente al fatto di trovare e rilevare le ragioni del come e del perché la Chiesa si sia sempre rifiutata di toccare il matrimonio rato e consumato, ma anche per sapere se questo matrimonio possa essere incluso nell'ambito del potere vicario. Nulla vieta di pensare che la Chiesa, in un domani, a seguito di nuove conclusioni teologiche, possa acquisire la coscienza che anche i matrimoni rati e consumati rientrano nell'ambito del potere vicario e possono essere sciolti come gli altri matrimoni, quando il bene delle anime lo esiga.“

⁴⁴ Srov. TRIDENTSKÝ KONCIL, sess. XXIV (11. listopadu 1563), k. 7. Dále 2. Vatikánský koncil, pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes* (7. prosince 1965), čl. 48, a JAN PAVEL II., apoštolská adhortace o úkolech křesťanské rodiny v současném světě *Familiaris consortio* (22. listopadu 1981), čl. 20.

⁴⁵ JAN PAVEL II., „Allocuzione alla Rota“ (21. ledna 2000), AAS 92 (2000): 355: „Emerge quindi con chiarezza che la non estensione della potestà del Romano Pontefice ai matrimoni sacramentali rati e consummati

8. INSTRUKCE Z ROKU 1973

Zmiňované diskuse v době během a bezprostředně po koncilu vedly Apoštolský stolec ke zdrženlivosti při přijímání a projednávání žádostí o zrušení manželství ve prospěch víry do té míry, že se vyřizování těchto žádostí v roce 1970 náhle na nějaký čas zastavilo.⁴⁶ Později se ukázalo, že tato zdrženlivost Apoštolského stolce neznamenal nečinnost. Situace ukazovala, že je třeba aktualizovat instrukci a normy, podle kterých se projednávaly žádosti o zrušení manželství *in favorem fidei*. Studium a příprava nové instrukce a norem začaly už v roce 1968 a probíhaly výhradně na Kongregaci pro nauku víry. Papežská komise pro obnovu kodexu kanonického práva do ní nebyla zapojena. V roce 1973 byla vyhlášena nová instrukce a nové normy: *Instructio pro solutione matrimonii in favorem fidei* a *Normae procedurales pro conficiendo processu dissolutionis vinculi matrimonialis in favorem fidei*, *Ut notum est*.⁴⁷ Ani tato instrukce a normy nebyly formálně vyhlášeny v *Acta Apostolicae Sedis*, ale byly zaslány přímo místním ordinářům. Brzy však byl tento text zveřejněn v odborných časopisech.⁴⁸

Instrukce a normy *Ut notum est* jsou tvořeny dvěma částmi, z nichž *Instructio* obsahuje substanciální část a *Normae* procesní část. Nová Instrukce ukládá ke dvěma předcházejícím podmínkám z roku 1934 ještě třetí podmínku *sine qua non*: Strana nepokřtěná nebo pokřtěná mimo katolickou církev se musí zavázat písemnou formou (*cautio*), že bude respektovat víru katolické strany a dovolí, aby jejich děti byly pokřtěny a vychovány v katolické víře. Instrukce dále stanovila, že je třeba vzít v úvahu ještě tyto okolnosti (*ad liceitatem*): (1) Dřívější manželství je nenapravitelně rozvráceno a není možno je v žádném případě obnovit. (2) Zrušení manželství nezpůsobí veřejný skandál. (3) Žadatel o zrušení manželství nebyl původcem rozvrácení manželství a ani katolická strana, se kterou chce uzavřít manželství, nezapříčinila rozvrácení manželství. (4) Druhá strana z manželství, které má být zrušeno, má být pokud možno dotázána, jestli nechce obnovit manželství. (5) Žadatel o zrušení manželství se pokud možno postará o náboženskou výchovu dětí z prvního manželství. (6) Je postaráno spravedlivě o partnera a děti z prvního manželství. (7) Katolík, se kterým má být uzavřeno nové manželství, žije podle víry. (8) Jestli se jedná o katechumena, je naděje, že brzy přijme křest.

Ve srovnání s předcházející Instrukcí z roku 1934 je Instrukce z roku 1973 detailnější a v některých momentech striktnější a také náročnější na přípravu. Nová Instrukce vyžaduje splnění ještě třetí podmínky *sine qua non*. Tato podmínka nemusela

è insegnata dal Magistero della Chiesa come dottrina da tenersi definitivamente, anche se essa non è stata dichiarata in forma solenne mediante un atto definitorio." Srov. Janusz KOWAL, „L'indissolubilità del matrimonio rato e consumato," *Periodica* 90 (2001): 301–304.

⁴⁶ Srov. Peter HUIZING, „Diritto canonico e matrimonio fallito," *Concilium* 7 (1973): 1162, a Paolo MONETA, „Lo scioglimento del matrimonio in favore della fede secondo la recente Istruzione della S. Sede," *Il diritto ecclesiastico* 87, č. 2 (1976): 237–238.

⁴⁷ KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, *instructio et normae Ut notum est* (6. prosince 1973), prot. n. 2717/68.

⁴⁸ KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, *instructio et normae Ut notum est* (6. prosince 1973), in *Enchiridion vaticanum 4: Documenti Ufficiali della Santa Sede 1971–1973*, Bologna: Edizioni Dehoniane, 1978, s. 1786–1799, a také v překladech, např. *Archiv für Katholisches Kirchenrecht* 142 (1973): 474–479; *Canon Law Digest*, sv. 8, s. 1177–1184; *The Jurist* 34 (1974): 418–423.

být vyslovena v normách z roku 1934, poněvadž byla obsažena v kodexu kanonického práva z roku 1917.⁴⁹ Avšak se změněným postojem ke smíšeným manželstvím a změněnými podmínkami k udělení dispense od překážky *disparitas cultus* už tento písemný závazek nekatolické strany nebyl vyžadován.⁵⁰ Třetí podmínka v instrukci *Ut notum est* se tedy vrátila k před-koncilním požadavkům ohledně smíšených manželství, zúžila tak možnosti instrukce na prospěch víry katolické strany a vzdala se jak záměru vyjádřeného papežem Piem XII. v jeho projevu k Římské rotě a tak také koncilního chápání významu ekumenismu a svobody svědomí v oblasti smíšených manželství. Pius XII. se už v roce 1941 vyjádřil, že Instrukce ke zrušení manželství má směřovat dále než jen ve prospěch víry katolické strany. Má směřovat také k dobru duší, a tak má zahrnout jak dobro křesťanského společenství a společnosti vůbec, tak také dobro jednotlivců, kterých se nějak týká zrušení rozpadlého, nesvátoštného manželství, které zároveň umožní uzavřít nové kanonické manželství.⁵¹ A co se týká nových norem ohledně smíšených manželství, ty sice dál vyžadují, aby se katolická strana zavázala, že bude věrna své víře, a že nakolik to bude možné, předá víru svým dětem, ale nekatolická strana má být jednoduše informována o tomto závazku katolické strany bez toho, že by se k tomuto závazku měla jakkoli formálně vyjádřit.⁵²

Ve srovnání s předcházející Instrukcí jsou některé požadavky v nové Instrukci vyjádřeny striktněji a detailněji než dříve: Zatímco dřívější instrukce žádala, pokud jde o nemožnost obnovení dřívějšího manželství, „*moralis impossibilitas*“, nová instrukce žádá „*nulla possibilitas*“.⁵³ Další požadavky ustanovené v č. 3 § 5 a 6 mají pastorační charakter a týkají se rodiny žadatele o zrušení manželství. Nová Instrukce se vyjádřila ještě k dalším okolnostem: Zrušení manželství je snadněji uděleno, jestli je možné ukázat vážné pochybnosti ohledně platnosti manželství.⁵⁴ Může být zrušeno i manželství mezi katolíkem a nepokřtěným, které bylo uzavřeno s dispensí od překážky *disparitas cultus*, pokud jsou splněny ostatní podmínky stanovené v této instrukci. Avšak zrušení manželství nebude uděleno žadateli, který uzavřel první manželství s dispensí od překážky *disparitas cultus* a chce uzavřít nové manželství opět s nepokřtěnou osobou, která nezamýšlí přijmout křest.⁵⁵ Rovněž nebude zrušeno

⁴⁹ Srov. CIC 1917, k. 1061.

⁵⁰ Srov. PAVEL VI., *Litterae Apostolicae motu proprio datae Matrimonia mixta* (31. března 1970), AAS 62 (1970): 257–263.

⁵¹ PIUS XII., „*Allocutio ad S. R. Rotam*“, s. 424–426.

⁵² Srov. PAVEL VI., *Litterae Apostolicae motu proprio datae Matrimonia mixta*, s. 257–263. Moneta hodnotí tuto třetí podmínku velmi přísně: „Ma è proprio il concetto di favor fidei, che viene in tal modo ad essere delineato, a lasciare fortemente perplessi, perché, oltre a scaturire da un insieme di prescrizioni legislative difficilmente compatibili con quella libertà di coscienza cui ogni uomo ha diritto, esso appare ispirato ad un'ottica strettamente cattolica, propria di un modo di concepire la Chiesa tipicamente egemonico ed improntato a sentimenti di superiorità. Un concetto quindi che non solo oggi, dopo il Concilio Vaticano II, non può assolutamente essere condiviso, ma che già Pio XII, nella citata allocuzione del 1941, aveva chiaramente mostrato non approvare...“ MONETA, „Lo scioglimento del matrimonio in favore della fede secondo la recente Istruzione della S. Sede“, s. 242.

⁵³ KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, *instructio Ut notum est* (6. prosince 1973), č. 2 § 1.

⁵⁴ Tamtéž, č. 3.

⁵⁵ Tamtéž, č. 5. Srov. odpověď KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, *Responsum* 4. února 1974: All'Arcivescovo di San Francisco, California: „*Litteris die 13 februarii 1974, Ex.tia Tua ... proposuit: Utrum pars non baptizata ... (proveniente da un matrimonio contratto con dispensa dall'impedimento di disparità di culto)*

manželství, které bylo uzavřeno po zrušení předcházejícího manželství *in favorem fidei*.⁵⁶ Nově vyhlášené normy připojené k této instrukci měly podle obvyklých procesních kritérií aplikovat zásady, které byly stanoveny v instrukci *Ut notum est*.⁵⁷

9. REVIZE A VYHLÁŠENÍ NOVÉHO KODEXU KANONICKÉHO PRÁVA

Během procesu revize kodexu kanonického práva po Druhém vatikánském koncilu byla problematika zrušení manželství ve prospěch víry zařazena do příprav návrhů kánonů nového kodexu.⁵⁸ Některé z dotyčných norem byly zařazeny do schématu *De Ecclesiae munere sanctificandi* a jiné byly zařazeny do schématu *De processibus*.

10. SUBSTANCIÁLNÍ ČÁST

V části *De Ecclesiae munere sanctificandi* byl připravován jeden kánon, který měl stanovit podstatné požadavky ohledně zrušení manželství ve prospěch víry. Poprvé byly kánony, které se týkaly manželství, publikovány v oficiálním časopise *Communicationes* v roce 1971.⁵⁹ V této verzi se ještě o zrušení manželství ve prospěch víry neuvažovalo. Druhá verze z roku 1973 už obsahuje kánon, který se týká zrušení manželství ve prospěch víry. Ve srovnání s kodexem z roku 1917 se jedná o nový kánon a v textu tohoto kánonu je zdůrazněno, že se jedná o legitimní, ale nesvátoštné manželství.⁶⁰

dissolutionem sui matrimonii postulare possit.' Haec S. Congregatio ... respondendum censuit...: „Negative, nisi convertatur.“ In Ignatius GORDON, „De processu ad obtinendam dissolutionem matrimonii non sacramentalis in favorem fidei“, *Periodica* 79 (1990): 569, a odpověď KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, 19. října 1977: A S. Em.za Card. Agnello Rossi, Prefetto della S.C. per l'Ev. dei Popoli....: „Signor Cardinale, con lettera del 27 settembre 1977 ... il Reverendissimo Mons. Sottosegretario di codesto Sacro Dicastero, trasmetteva a questa Sacra Congregazione l'istanza della Conferenza Episcopale di Zambia in cui si chiedeva l'abrogazione dell'art. V dell' „Istructio pro solutione matrimonii in favorem Fidei“ emanata da questa Sacra Congregazione il 6 dicembre 1973, prot. n. 2717/68, in modo da permettere alla parte cattolica di passare a nuove nozze con una persona non battezzata. La Conferenza Episcopale dello Zambia invocava vari motivi per appoggiare tale richiesta. In merito mi premuro di informare l'Eminenza Vostra che questo Sacro Dicastero, esaminata attentamente l'istanza e vagliati i motivi addotti dalla Conferenza Episcopale, non può concedere l'abrogazione dell'articolo V dell' „Istructio pro solutione matrimonii in favorem Fidei“. La ragione è evidente trattandosi nel caso dell'articolo V di un matrimonio celebrato con dispensa dall'impedimento di disparità di culto e poi sciolto, si vuole evitare che il nuovo matrimonio da contrarre, sempre con dispensa dall'impedimento di disparità di culto, possa subire la stessa sorte, e così all'infinito. D'altronde in simili casi non si raggiunge il „bonum sacramenti“ che è il fondamento indispensabile perché si abbia il „Favor Fidei“ nello scioglimento. Per quanto attiene alla incapacità dei fedeli di capire la norma, è compito degli Ordini provvedervi con opportune catechesi...“ in GORDON, „De processu ad obtinendam dissolutionem matrimonii non sacramentalis in favorem fidei“, s. 571.

⁵⁶ KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, *instructio Ut notum est* (6. prosince 1973), č. 6.

⁵⁷ Srov. Albert HOPFENBECK, *Privilegium Petrinum: Eine rechtssprachliche und rechtsbegriffliche Untersuchung*, St. Ottilien: EOS Verlag, 1976.

⁵⁸ Členové pracovní skupiny „De matrimonio“ se na svém zasedání 6. listopadu 1972 jednoznačně vyjádřili, že je nejenom vhodné, ale přímo nezbytné zařadit kánony ohledně zrušení manželství ve prospěch víry do připravovaného kodexu. Coetus studiorum „De matrimonio“, *Communicationes* 34 (2002): 231.

⁵⁹ Coetus studiorum „De matrimonio“, *Communicationes* 3 (1971): 69–81.

⁶⁰ Srov. Urbano NAVARRETE, „Schema iuris cogniti de matrimonio Textus et observationes“, *Periodica* 63 (1974): 650.

Canon 104: Matrimonium initum a partibus quarum una saltem baptizata non fuit a Romano Pontifice dissolvi potest in favorem fidei, dummodo matrimonium non fuerit consummatum postquam coniuges baptizati fuerint.⁶¹

Schéma kánonů o manželství z roku 1975 v kánonu 346 přineslo dva paragrafy. První paragraf obsahoval výše zmíněný text s minimálním upřesněním: mezi slovy *postquam* a *coniuges* bylo vloženo pro zdůraznění slovo *ambo*. Druhý paragraf obsahuje doslovný text z Instrukce z roku 1973, ve kterém jsou stanoveny tři podmínky k platnosti zrušení manželství.

Canon 346.2: Ut huiusmodi matrimonii solutio in favorem fidei valide concedatur, requiritur:

- 1) ut alteruter coniux baptisate careat perdurante toto vitae coniugalis peractae tempore,
- 2) ut post baptismum forte susceptum a parte quae baptizata non erat, matrimonium non fuerit consummatum,
- 3) ut persona non baptizata vel baptizata extra Ecclesiam catholicam parti catholicae, quacum novum contrahitur matrimonium, libertatem facultatemque relinquat propriam religionem profitendi atque catholice baptizandi educandique filios, quae conditio, cautionis forma, in tuto ponenda est.⁶²

Schéma kánonů o manželství z roku 1980 přináší text kánonu 346 pod novým číslem, a to jako kánon 1104. V prvním paragrafu je pouze jediná změna, a sice závěrečné sloveso *fuerint* je vyměněno za *sunt*. Ve druhém paragrafu jsou vynechány podmínky číslo 1 a 2 a je ponechána pouze podmínka 3, která stanoví jako podmínku k platnosti – *cautiones*.

Canon 1104.2: Ut huiusmodi matrimonii solutio valide concedatur requiritur quoque ut, si novum matrimonium contrahatur cum persona non baptizata vel baptizata non catholica, haec parti catholicae libertatem relinquat propriam religionem profitendi atque facultatem catholice baptizandi educandique filios, quae conditio, cautiones forma, in tuto ponenda est.⁶³

Při projednávání v roce 1981 zůstal první paragraf nezměněn, zatímco druhý paragraf vyžaduje *cautiones*, ne však jako podmínku zneplatňující, ale jako podmínku zabraňující:

Si novum matrimonium contrahatur cum persona non baptizata vel baptizata non catholica, solutio prioris matrimonii non conceditur nisi pars non catholica parti catholicae libertatem relinquat propriam religionem profitendi atque facultatem agnoscat catholice baptizandi educandique filios.⁶⁴

Schéma kánonů o manželství z roku 1982 obsahuje sledovaný kánon pod číslem 1150 beze změn. To znamená, že v prvním paragrafu obsahuje text ze schématu z roku 1980 a ve druhém paragrafu text z projednávání z roku 1981.

Text a číslo kánonu se postupem času v jednotlivých schématech měnily, avšak obsahově se kánon zásadně nevzdálil od toho, který byl vyhlášen v instrukci *Ut notum est* v roce 1973. Jak instrukce, tak i text navrhovaného kánonu v poslední verzi v roce 1982 vyžadovaly ke zrušení manželství ve prospěch víry splnění tří podmínek

⁶¹ Coetus studiorum, „De matrimonio,“ *Communicationes* 5 (1973): 86.

⁶² Text tohoto kánonu s komentářem je uveden v GORDON, „De processu ad obtinendam dissolutionem matrimonii non sacramentalis in favorem fidei,“ s. 574.

⁶³ Tamtéž, s. 574–575.

⁶⁴ Tamtéž, s. 575.

(*tres sine quibus non requiruntur condiciones*). Zatímco instrukce vyžadovala splnění všech tří podmínek k platnému zrušení manželství (*ut solutio valide concedatur*), navrhaný kánon vyžadoval k platnosti splnění pouze prvních dvou podmínek. Třetí podmínka (*cautiones*) byla vyžadována k dovolenosti. V tomto posunu bylo možné hledat zmírnění radikálního návratu k předkoncilnímu postoji k uzavírání smíšeného manželství na základě zrušení manželství ve prospěch víry.

11. PROCESNÍ ČÁST

Zmínka o procesních normách, které by řídily udělení dispense ke zrušení manželství ve prospěch víry, se nachází v *Communicationes* z roku 1972. Tento proces měl být na předposledním místě mezi čtyřmi řízeními v manželských věcech. Kánony k tomuto procesu však nebyly vypracovány s vysvětlením, že tyto normy budou převzaty z norem, které v této věci platí u Kongregace pro nauku víry.⁶⁵ První verze textu procesních norem ohledně zrušení manželství ve prospěch víry se objevily v části „*De modo procedendi pro tutela iurium*“ ve schématech v roce 1976 (kánony 373–376). Dále se text objevuje ve schématech z roku 1980 (kánony 1659–1662) a 1982 (kánony 1707–1710). Schéma kánonů z roku 1980:

Can. 1659. De dissolvendo in favorem fidei matrimonio de quo in can. 1140.1 una Apostolica Sedes cognoscit.

Can. 1660. Coniux libellum quo petit dissolutionem matrimonii in favorem fidei exhibere debet Episcopo diocesano, de quo in can. 1651, servatis ceteris eiusdem canonis praescriptis.

Can. 1661. Instructio ad probandam existentiam condicionum, quae ad dissolutionem concedendam requiruntur, aliarumque circumstantiarum quae utiliter cognosci possunt, committatur tribunali vel sacerdoti ad normam can. 1652.

Can. 1662. In procedura ad dissolutionem matrimonii in favorem fidei servantur praescripta cann. 1653–1658,⁶⁶ congrua congruis referendo.⁶⁷

Vývoj kánonů v jednotlivých schématech je zachycen v následující tabulce:

Obsah kánonu	Schéma 1976	Schéma 1980	Schéma 1982
Autorita Apoštolského stolce	kánon 373	1659	1707
Žádost se předkládá diecéznímu biskupovi	kánon 374	1660	1708
Žádost připravuje soudce	kánon 375.1	1661	1709
Procedura	kánon 375.2	1662	1710
Akta se posílají Apoštolskému stolci	kánon 376	není	není

⁶⁵ Srov. Coetus studiorum, „De iure processuali recognoscendo,“ *Communicationes* 4 (1972): 59: „a) causae nullitatis, b) processus dispensationis super rato, c) processus dispensationis in favorem fidei, d) causae separationis.“

⁶⁶ Zmiňované kánony 1652 a 1653–1658 stanoví proces „super rato“.

⁶⁷ Srov. GORDON, „De processu ad obtinendam dissolutionem matrimonii non sacramentalis in favorem fidei,“ s. 576.

V novém kodexu kanonického práva v roce 1983 však připravované kánony, které by se týkaly zrušení manželství ve prospěch víry, vyhlášeny nebyly, aniž by to bylo nějak oficiálně vysvětleno. Důvody je možné hledat v několika oblastech. Jednou z oblastí mohou být důvody podobné těm, kvůli kterým nebyly dřívější dvě Instrukce vyhlášeny v *Acta Apostolicae Sedis*, aby totiž touto publicitou nezpůsobily nepochopení nebo i pohoršení jak mezi věřícími, tak mezi nevěřícími. Jiným důvodem mohla být také okolnost, že vyhlášením této instrukce mimo kodex kanonického práva si zákonodárce ponechává větší volnost a snadnější cestu k eventuálním změnám a aktualizacím v této delikátní oblasti.⁶⁸ Nezařazením těchto norem do kodexu kanonického práva v roce 1983 však instrukce a normy *Ut notum est* nebyly zrušeny, ale zůstaly nadále v platnosti podle znění z roku 1973. Toto bylo oficiálně potvrzeno z Kongregace pro nauku víry, ještě než nabyl nový kodex účinnosti.⁶⁹

12. NORMY Z ROKU 2001

V roce 2001 vydala Kongregace pro nauku víry nové normy k procesu přípravy žádosti o zrušení manželského svazku ve prospěch víry s incipit *Potestas Ecclesiae*.⁷⁰ V prefaci k těmto normám se uvádí, že po té, co byl vyhlášen revidovaný Kodex kanonického práva v roce 1983 a nový Kodex kánonů východních církví v roce 1990, bylo rovněž třeba dát do souladu s novým univerzálním právem katolické církve normy, které stanoví postup při přípravě žádostí o zrušení nesvátoštného manželství ve prospěch víry na místní úrovni, dříve než je celý spis poslán ke Kongregaci pro nauku víry. Revize a nové vyhlášení těchto norem rovněž reaguje na rostoucí počet žádostí o zrušení manželství ve prospěch víry.⁷¹ Aktualizované normy byly ponechány mimo kodex. Zůstaly tak snadněji otevřené potřebným aktualizacím, jako tomu bylo dříve. Navíc ani tato verze norem nebyla formálně vyhlášena v *Acta Apostolicae Sedis* nebo v *L'Osservatore Romano*, ale latinsky psaný dokument byl zaslán přímo místním církvím. Tento způsob vyhlášení však normám naprosto neubírá na závaznosti a tyto normy jsou součástí univerzálního kanonického práva.⁷²

⁶⁸ Srov. Paolo MONETA, „Le nuove norme per lo scioglimento del matrimonio in favore della fede,“ *Il diritto ecclesiastico* 113 (2002): 1331.

⁶⁹ Jérôme Hamer, sekretář Kongregace pro nauku víry, se v oficiální odpovědi vyjádřil, že instructio et normae *Ut notum est* jsou nadále v platnosti. Srov. KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, *Notificazione Con pregiato foglio al nunzio apostolico negli Stati Uniti d'America circa lo scioglimento del matrimonio in favorem fidei* (6. září 1983), in *Enchiridion Vaticanum Supplementum*, Bologna: Edizioni Dehoniane, 1991, s. 803: „Il fatto che nel nuovo Codice di diritto canonico non abbiano trovato collocazione i canoni previsti nell'edizione preparatoria sul ‚favor fidei‘ non costituisce motivo per considerare decadute le relative norme di questa congregazione, che conservano invece interamente il loro vigore.“

⁷⁰ KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, *Normae de conficiendo processu pro solutione vinculi matrimonialis in favorem fidei, Potestas Ecclesiae* (30. 4. 2001), Città del Vaticano: [b. n.], 2001.

⁷¹ Z oficiální ročenky *L'attività della Santa Sede* vyplývá, že v posledních letech bývá ročně vyřízeno 800 až 900 žádostí.

⁷² Normy na konci úvodní části říkají: „Has Normas in Conventu Ordinario huius Congregationis deliberatas, Summus Pontifex Ioannes Paulus II, in Audientia die 16 februarii 2001 concessa, approbavit et fideliter observari iussit.“

Téměř ihned byl oficiální text norem přeložen do místních jazyků a publikován v odborných časopisech.⁷³

Nové normy z roku 2001 jsou tvořeny jedním dokumentem, který v článcích 1–10 obsahuje substanciální část a v článcích 11–25 procesní část. Články 1–10 stanoví nejdříve kompetence v procesu zrušení manželství a potom podmínky, které je třeba splnit pro podání žádosti. Rozhodnutí ohledně zrušení manželství je udělováno přímo papežem. U Apoštolského stolce žádost projednává Kongregace pro nauku víry⁷⁴ a ta ji také, pokud uzná za vhodné, předloží papeži. Na místní úrovni je odpovědný za přípravu žádosti diecézní biskup. Podmínkou pro podání žádosti o zrušení manželství je, že se jedná o manželství pokřtěné strany s nepokřtěnou stranou. Další podmínkou je, že je toto manželství natolik rozvráceno, že není naděje na jeho obnovu a že žadatel o zrušení manželství nebo třetí strana, se kterou zamýšlí uzavřít manželství, není výhradně nebo převážně vinen rozpadem prvního manželství. Pokud má být zamýšlené manželství uzavřeno s nekatolickou stranou, ať nepokřtěnou nebo pokřtěnou mimo katolickou církev, tato se musí zavázat písemnou formou, že bude respektovat víru katolické strany a dovolí, aby jejich děti byly pokřtěny a vychovány v katolické víře.⁷⁵ Dále normy v této první části stanoví, že žádost o zrušení manželství, které bylo uzavřeno po zrušení předcházejícího manželství *in favorem fidei*, je nepřijatelná, zatímco žádost o zrušení manželství katolíka s nepokřtěným, které bylo uzavřeno s dispensí od překážky *disparitas cultus*, může být podána, pokud v novém manželství budou obě strany pokřtěny a nebude se tedy znovu žádat o dispens od překážky *disparitas cultus*.

Druhá část norem v článcích 11–25 stanoví způsob přípravy žádosti na úrovni místní církve. Vymezuje kompetence diecézního biskupa, stanoví úkoly instruktora případu, obhájce svazku a notáře. Celá tato fáze procesu navazuje na požadavky sedmé knihy kodexu kanonického práva. Konečně normy stanoví, co musí spis obsahovat a jakým způsobem mají být jednotlivé části spisu vyhotoveny dříve, než jsou odeslány ke Kongregaci pro nauku víry.⁷⁶ Normy neobsahují ustanovení, podle kterých se postupuje při vyřizování těchto žádostí na úrovni vatikánské kurie. Jednotlivá dikasteria se tu řídí svými vnitřními předpisy.⁷⁷

⁷³ Srov. česky: „Zrušení manželství *in favorem fidei*,“ *Revue církevního práva* 2 (2003): 107–115, slovensky „Normy: De dissolutione vinculi in favorem fidei,“ *Tribunál* 2 (2003): 2–3.

⁷⁴ JAN PAVEL II., apoštolská konstituce *Pastor bonus* (28. června 1988), art. 53: „Congregatio de Doctrina Fidei ... Eiusdem pariter est cognoscere, tum in iure tum in facto, quae privilegium fidei respiciunt.“

⁷⁵ Takto formulovaný požadavek se liší od podmínek ke smíšenému manželství, které odpovídají ustanovením Druhého vatikánského koncilu zvláště v dekretu o ekumenismu a o náboženské svobodě a v návaznosti na koncil jsou stanoveny v současném kodexu kanonického práva, kánon 1125. Srov. také Ladislav ŮRSY, *Marriage in Canon Law*, Wilmington, Del.: Michael Glazier Press, 1988, s. 231.

⁷⁶ Srov. Frederick EASTON, „Favor of the Faith Cases and the 2001 Norms of the Congregation for the Doctrine of the Faith,“ *CLSA Proceedings* 64 (2002): 97–119.

⁷⁷ JAN PAVEL II., apoštolská konstituce *Pastor bonus* (28. června 1988), art. 38: „Uniquique Dicasterio proprius sit Ordo servandus seu normae specialis, quibus disciplina et negotia tractandi rationes praestituantur...“

13. ZÁVĚR

Kanonický institut zrušení manželství ve prospěch víry má zatím poměrně krátkou historii. Po vyhlášení kodexu kanonického práva v roce 1917 se dostaly přetrvávající pastorační problémy v manželstvích nepokřtěné a pokřtěné strany do nové kanonické situace. Jednalo se o případy, kdy legitimní, ne-svátostné manželství, které je nenapravitelně rozpadlé, zůstává překážkou k uzavření nového, kanonického manželství. V takových obtížných situacích při splnění stanovených podmínek papežové začali rozhodovat o zrušení prvního manželství, aby katolická strana mohla uzavřít nové kanonické manželství. Jelikož těchto případů přibývalo, byl v roce 1934 vyhlášen kanonický institut „zrušení manželského svazku ve prospěch víry“, který stanovil podmínky a postup při přípravě podkladů, na jejichž základě potom papež rozhoduje o zrušení jednotlivých manželství. Tyto normy byly během let dvakrát revidovány, a sice poprvé krátce po Druhém vatikánském koncilu v roce 1973 a podruhé v roce 2001. Podobně jako u pavlovského privilegia ani tady se nejedná o znevážení trvalosti manželství, ale o pastorační rozhodnutí, kdy je zrušeno legitimní, ne-svátostné manželství ve prospěch nového manželství, a tím zároveň ve prospěch života podle víry nebo s ohledem na dobro duší.

The Dissolution of Marriage *in Favorem Fidei*: Historical-Canonical Study

Keywords: Canon law; Dissolution of marriage; Favor of Faith

Abstract: The dissolution of the matrimonial bond *in favorem fidei* is a relatively new canonical institute to dissolve a legitimate, non-sacramental marriage in favor of faith. The study examines and comments on the development of the institute during the 20th century. It focuses on the substantial and procedural norms to complete the process for the dissolution of the matrimonial bond in favor of the faith on the diocesan level. The first norms were promulgated in 1934, the second revised version in 1973, and the latest norms in 2001. The historical-canonical analysis of the institute shows that the dissolution of marriage should not diminish the value of indissolubility of marriage but offer a solution of difficult pastoral situations in favor of the faith or for the good of the souls.